

Брана Цветковић

БРАНИНЕ
ИГРАРИЈЕ

СРПСКА КЊИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦУ

Уређивачки одбор

Милан Алексић, председник

Драган Лакићевић

Радивоје Микић

Зорана Опачић

Зорица Хаџић Радовић

СРПСКА КЊИЖЕВНА ЗАДРУГА

Брана Цветковић

БРАНИНЕ ИГРАРИЈЕ

Избор, њредјовор, најомене
АЛЕКСАНДАР ПЕЈЧИЋ

БЕОГРАД
2023

ПРЕДГОВОР

СТВАРАЛАШТВО ЗА ДЕЦУ БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА

Бранислав Брана Ђ. Цветковић (1875–1942), песник, приповедач, драмски писац, есејиста, афористичар, карикатуриста, сликар, глумац, редитељ и сценограф, један је и од најзначајних аутора за децу, у периоду од краја 19. века до Другог светског рата, и један од најпопуларнијих српских хумориста тог времена. После ослобођења, заборављен је и занемарен од стране књижевних историчара, театролога и ликовних критичара. Међутим, ни за живота није праведно вреднован његов рад у тзв. елитистичким књижевним круговима, пре свега онима окупљеним око једног од најзначајнијих часописа, *Српској књижевној иласника*. Такође треба нагласити да за та прећуткивања и омаловажавања Цветковићевог рада није било естетских основа, као, у истом реду, ни за слична вредновања дела Бранислава Нушића, Цветковићевог кума.

Након дужег периода заборава и маргинализовања после 1945, од 1991. године обновљено је интересовање за Цветковићево стваралаштво за децу, у првом реду захваљујући Бранку Ранитовићу, који је приредио први постхумни избор из његовог стваралаштва (*Срећни кейеи*, 1991). Затим су Васа Павковић и Здравко Зупан приредили драгоцену издање Цветковићевих стрип-песама (*Дечји диоској*, 1998), па је избор из главног опуса донекле заокружен када је исте године Драган Лакићевић приредио *Зајонейке* (2001) и *Приче, њесме, зајонейке* (2001).

Писање за децу није био Цветковићев примарни рад, јесте у последњој деценији његовог живота. Иза њега је остало више хиљада текстова: комедија, драма, приповедака, фељтона, анегдота из рата, песама, епиграма, загонетки, шала, вицева, афоризама, карикатура; и тај главни део опуса био је готово

непознат, све до прошле године када су почела излазити *Изабрана дела Бране Цветковића I–VIII*, у критичком издању.¹

Брана Цветковић је у литературу ушао и као писац за децу а у последњим годинама живота вратио се стваралаштву за најмлађе. Највећи део своје уметничке активности подарио је позоришту и лепој књижевности. Он је већ са деветнаест година, 1894, постао сарадник тада покренутог часописа за децу *Ласџа: лисџа за Срџчад* у којем је објављивао песме, стрип-песме, приповетке и загонетке готово свих година излажења листа (1894–1897). Након сарадње у *Ласџи* (1894–1897), узгредно се јављао у часописима за децу (*Зорица*, *Школско звонце*, *Ђачки најредак*, *Венац*, *Мала Србадија*), а у потпуности се посветио најмлађим читаоцима тек од 1929, као верни сарадник *Полиџике*, што је остао све до 3. априла 1941. У *Полиџици* је објављивао најпре у подлистку *Дечја сџрана*, који је покренуо у сарадњи са Живојином Вукадиновићем и Живком Милићевићем а потом, од 1931. године у додатку *Полиџика за децу*. Додаци су излазили четвртком, *Дечја сџрана* на једној, а *Полиџика за децу* на четири странице. Први број *Дечје сџране* био је испуњен његовим радовима (три песме, стрип-песма, приповетка, скривалица у стиху). У том подлиску сарађивао је до 26. септембра 1929. Као сарадник *Полиџике* вратиће се после годину и по дана, кад је већ покренут додаток *Полиџика за децу*, 15. јануара 1931. (Пејчић 2023: 533)

Прве радове за децу, у *Ласџи*, потписивао је са *Браца Брана*, а касније, у *Полиџици*, користио се надимком којим је био нашироко познат – *Брана*, док је краће форме (поуке у стиху, загонетке) и ребусе потписивао иницијалом *Б*.

Брана Цветковић за живота је објавио неколико цепних књига песама, једночинки, соло сцена, затим избор из приповедне прозе у три књиге (*Бранине џриче*) и тек једну књигу радова за децу. Насупрот томе, у периодичним публикацијама

¹ У овом поговору коришћени су и парентезама означени само поједини делови из говора издања *Брана за децу: џесме, џриповеџке, драме, зајонеџке, џоуке, црџеџи, редуси*, „Са Браном у дечјем свету“ (2023).

оставио је скоро дванаест хиљада радова, а када се томе дода и обимна рукописна заоставштина, тај број је још већи.

У јединој својој књизи, избору из лирике и прозе, објављене школске 1933/1934. године, *Брана за децу: у слици и речи*, Цветковић је изабрао четрдесет две песме, и то оне штампане 1931. и 1933. године, као и пет приповедака из истог периода, укључујући и десет поучних чланака, један ребус и једну заго-нетку. Није дао белешку због чега је у свом избору заобишао, итекако вредне, радове из 1932. У тој збирци се није држао хронолошког распореда, већ једног, који би се условно могао назвати, тематским.

Први део изабраних песама јесте из те 1931, а у другом делу су, без одељка, оне из 1933, које су хронолошки приближније распоређене. Изгледа да није случајно што збирку отвара баш песма социјалног тематског усмерења *Дечје радосіи*, штампана 24. децембра 1931. Он није водио рачуна ни о распореду краћих и дужих песама, оних наративне структуре. Рецимо, након песме *Піиичја іуіа*, следи дужа песма *Мудра мазіа*, а после ње опет краћа, *Симина аздука*. Једино што спаја *Піиичју іуіу* и *Симину аздуку* јесте то што се уз људе, као јунаци, јављају и животиње. Приповетке је разврстао према концепцији ликова, од људског света ка антропоморфном јунаку и затим животињама (*Прича о малом Пеіуку, чаробнику, Прича о ваљушку, Зунзарина іалалаіа, Мосіарина, Ко груіоме јаму коіа*).

* * *

Стваралаштво за децу Бране Цветковића дели се на две преовлађујуће жанровске гране: лирика и приповедна проза и тек неколико драмских текстова, уз обиље ребуса, скривалица, цртежа са стихованим упутствима, и један број поучних чланака.

У оквиру ове две главне скупине уочавају се даље поделе. Поред класичних песама, Цветковић је стварао и изузетне стрип-песме, по којима је посебно остао упамћен, и које му обезбеђују важно место у историји стрипа. Унутар лирике из-

двајају се затим и уметничке загонетке и поуке (*Уџамџи*). У приповедачком опусу, поред карактеристичних прозних творевина, он је створио и особену врсту – приповетке у стиху.

Први период Цветковићевог рада обележава преовлађујуће романтичарски интонирано песништво за децу, под утицајем Јована Јовановића Змаја, али већ тада он се удаљава од устаљеног регистра конвенционално обрађених тема (односно деца – родитељи – кућа – школа), а поготово од употребе нападних деминутива, дидактичких тонова, наивних слика и мисли, идеализованих призора и ликова деце, којих се неће ослободити ни ствараоци у међуратном периоду (нпр. Андра Франичевић, донекле и Десанка Максимовић).² Отворена дидактика присутна је и код њега у почетку рада, крајем 19. века. Његов лирски субјект се непосредно обраћа својим читаоцима када жели да им пренесе важну поруку или савет (учење, прилежан рад, помагање родитељима, поштовање других, браће из различитих српских крајева, неговање традиције, поштовање краља). Такође су већ у том раном периоду уочљиви елементи апсурда, парадокса, очуђења, нарочито хумора, што ће одликовати његову поезију зрелог доба. Извесно из блискости дечјем узрасту (тада има тек деветнаест година), Цветковић се обраћа својим читаоцима као старији брат који им преноси своја искуства, запажања, савете, те се зато и потписује, као *Браца Брана* (Пејчић 2023: 534).

У најплоднијем периоду стваралаштва за најмлађе, од 1929. до 1941, он шири тематски и жанровски регистар, па се јавља и као аутор ребуса, затим као поучавалац цртања (примери цртежа пропраћени стихованим упутствима), ненаметљиви педагог у поукама у стиху (*Уџамџи*), израђује и скривалице (цртеже које прате задаци у стиховима) и посебно надаље развија форму стрип-песме, јављајући се још једним оригиналним жанром – приповеткама у стиху.

² У том правцу, ослобађања од нападне дидактике у стваралаштву за децу, одлучније су кренули надреалисти на челу са Александром Вучом.

Цветковић је зачетник и тог жанра у српској књижевности за децу (Радикић 2010: 39). У почетку су приповетке писане у форми песме наративног тока, праћене једном до две илустрације, а некад и више (*Анђео без крила*, *Миркова чесићка*), па убрзо прелази на облик прозне организације текста уз већи број цртежа који илуструју приповедање. Он је у тим приповеткама спојио „две кључне одлике литературе за децу – с једне стране, занимљив, бајковит садржај, карактеристичан за наративни жанр и, с друге, мелодију, ритам и риму стиховних исказа“ (Радикић 2010: 39). У структури ових приповедака препознају се водвиљски елементи, комичке ситуације, а систем мотивације ближи је комичком мотивацијском систему. Сложеност сижејне организације радње, што укључује добро склопљен заплет, убедљиво концептуализоване и профилисане ликове, неочекиване комичке обрте, изменљивост перспективе поигравањем тачкама гледишта, дијалог у функцији карактеризације и тока заплета, и надасве слојевитост значења – све су то, у најкраћем, одлике Цветковићевих приповедака у стиху. Зато је Радикић у праву када тврди да се оне не могу графички преломити као стихови, а да не створе озбиљну читалачку забуну (Радикић 2010: 40). Управо такав необичан формат збуњивао је и приређиваче антологија, у којима се оне каткад јављају у антологији поезије или у одељцима за поезију и/или прозу³ (Пејчић 2023: 536).

Колико се могло утврдити, јер недостају поједини бројеви *Полићике за децу*, прва објављена приповетка у стиховима јесте *Пућ око села* (28. април 1932), а последња је, по свој прилици, *Сирадалници* (25. јул 1940).

³ У антологији *Дечја ђоезија срјска* Боре Ћосића (1965) поред три Цветковићеве песме, увршћена је и приповетка у стиху *Прича о ваљушку*. У *Анђолоији срјске ђоезије за децу* Душка Радовића (1984) налазе се само две приповетке у стиху: *Зунзарина ђалаија* и *Прича о ваљушку*, а ни једна песма. С друге стране, у *Анђолоији срјске ђриче за децу* Слободана Ж. Марковића (1984) објављена је само *Врло ретица ђријовејка*. На крају, у последњој, *Анђолоији књижевности за децу 1*, Зоране Опачић (2018), поред песама, уврштене су у посебном одељку Лирско-епска дела и приповетке: *Прича о ваљушку* и *Зунзарина ђалаија*.

Од почетка рада на пољу литературе за децу, Цветковић се издваја и ликовним радовима. Он је сваки свој лирски и прозни рад допуњавао упечатљивим цртежима. Цртежи нису били тек значењски једносмерна илустрација текста, она која ликовно прецизно преноси мисао, поруку, поготово се то не може рећи за слике уз његову лирику. Готово сваки Цветковићев цртеж ликовно је допуњавао, оплемењивао текст, његове значењске слојеве. Израз лица (мимика), став, поза, перспектива, окружење фигуре – све техничке појединости биле су визуелно предочиве, сазнатљиве, да се некад чини да је ликовни рад био повод да се напише песма. Чулна експресија, ликовна допуна семантици исказа карактеристична је и за поучне песме каква је *Симина азбука*. Има песама које броје и више цртежа, те су жанровски блиске стрипу. Рецимо, у песми *Писмо с мора*, Цветковић даје пет цртежа, а у песми *Варошанче и сељаче*, чак седам. Цртеже је распоређивао између строфа, и некад се лирски субјекат позива на цртеж наглашавајући и на тај начин интермедијално читање и разумевање. Бројније су краће песме уз које стоји само једна слика.

С друге стране, у приповеткама број цртежа варира од једног до десетак. Када је једна слика присутна у тексту приповетке, она је тако рађена да значењски обухвати кључни део сижејног тока. Већи број цртежа у приповеткама давао му је слободу да ликовно изрази важне делове радње и готово увек да последњим сликом прикаже завршну ситуацију расплета. Нарочито то важи за приповетке у фантастичком кључу (*Прича о малом Пејку чаробнику, Баук, њаук и кејец Небојша*).

* * *

Почев од првог, младалачког, периода стваралаштва, Цветковић се окреће недовољно коришћеним темама и мотивима. За њега су нарочито привлачне теме дечјих несташлука, али и непослушности, безобразлука, разних подвала, досетки, озбиљних материјалних штета, па и бахатости и насиља (према вршњацима и животињама), што је за то време било при-

лично литерарно изазовно, али и несвакидашње у дотадашњој књижевности за децу. Цветковић ни у једној песми те тематике не пропушта прилику да у поентирајућим стиховима или у закључку који происходи из радње, у класичним песмама, ненаметљиво укаже на неприхватљивост таквог насилног понашања, у првом реду злостављања животиња и слабијих. Поред тога, и он прихвата и самосвојно развија теме размажености, грабљивости, себичлука и зависти, и уједно афирмише и оне теме о вредној, поштеној, добродушној, виспреној, домишља-тој, стваралачки настројеној, а понекад и неспретној деци.

Наредни тематски круг обухвата питања самилости, саосећајности према слабијима, угроженима и пострадалима, било да су у питању деца, сирочићи, сиромашни, било да је реч о животињама, посебно птицама.

Крупна тема је и свет животиња, коју он развија у два правца: однос деце и одраслих према животињама и животињски свет који се поетички ближи жанру басне. И ова тема је присутна, како у поезији тако и у приповеткама у прози и у стиху.

Једна од најзаступљенијих јесте и тема религиозности, која се такође ненаметљиво бави неговањем побожности код деце, често и уз опевање дечјих празника када она добијају поклоне (Врбица, Очеви, Материце). Такође, сваке године Цветковић бар једним текстом најављује прослављање Светог Саве, Светог Николе, Божића, Ускрса, Видовдана. Те песме нису тек пригодничарског карактера, већ су прожете дубоком религиозношћу аутора, којом жели да утиче на своје младе читаоце. И то је веома важно ако се зна да је већ у том међуратном периоду, под утицајем југословенске идеје, модерних струјања у науци, философији пре свега, почело духовно и културално раслојавање српског бића, слабење вере у Бога и занемаривање православља уз инертно прихватање католичких и протестантских обичаја, као што је то прослава Нове године по новом календару уз уобичајену декорацију (јелка, украси, лампиони).

Као последња велика тема, истиче се родољубље, неодвојиво повезано с темом религиозности. Цветковић своје намлађе

читаоце и у лирици и у приповедној прози упознаје са славним прецима, јунацима, посебно са трагичним последицама Косовског боја. Међу њима се нарочито издваја песма *Сусрећ* у којој он опева сусрет два јунака: ратног инвалида и дечака који се игра рата на улици.

Упадљиво је да изостаје тема заљубљивања, љубави, која је била присутна, готово редовна, код његових претходника, савременика, а нарочито је честа код следбеника (Д. Радовић, М. Антић, Д. Лукић, Б. Црнчевић, Љ. Ршумовић, М. Данојлић и др). Један од разлога због чега код Цветковића изостају љубавне теме свакако је у томе што се он својом лириком обраћа нижем узрасту, дечјем свету у коме су преовлађујући васпитни обрасци које шири окружење, а на првом месту игра, и уз њу несташлуци.

У највећем броју случајева ове теме се јављају и као мање, подређене јединице – мотиви у одређеном тематском избору. У теми о животињама, учачавају се мотиви усамљености, угрожености, али и самилости, љубави. Највише то важи за птице којима је посветио немали број песама објављујући их увек у зимским бројевима. Између осталих, издвајају се: *Птичији добройвор* и *Зимска помоћ*, у којима Брана позива децу (али и одрасле) да се сете птица током хладних дана. Обе ове песме, опевањем старца и девојчице, њихових поступака, без нападне дидактике, нуде се деци као узорни модели, као препоручени обрасци понашања. Песмама овог тематског круга (брига о птицама и животињама уопште), Цветковић је настојао и да негује саосећајност код деце, али и да развије осећање бригае о другоме/ближњем, што је уједно и део хришћанског учења. Он је правилно осетио да модерна деца не воле непосредну, наметнуту поуку, поготово не у поезији писаној за њих. (У том међуратном периоду и код Срба је приметан културолошки искорак у правцу прихватања образаца либералнијег васпитања.)

Оно што такође и садржински чини модерном његову поезију јесте опевање надирућег насиља, присутно у тематско-мотивском регистру већине његових дела. Цветковић је међу првима у поезији за децу покренуо ово питање, учачавајући

насиље у међуљудским односима (деца, одрасли – деца), у односу према животињама и у самом животињском свету што му је послужило као парадигма за људски свет. Одлично је, с педагошког становишта, обрађен проблем насиља према слабијима, подређенима (животиње, људи) у песми *Мудра мазга*. Ту се угњетавање хијерархијски преноси са јачег на слабијег: газда туче слугу, а овај потом искаљује свој бес и незадовољство на својој мазги. У тренутку, мазга се досети да изводи научене циркуске вештине чиме орасположи свог газду, а потом сељак, поучен тим примером, прикаже сличне акробације свом газди, те на тај начин и он избегне батине (Пејчић 2023: 537–538). Издвајање позитивних и негативних примера показало се као добар педагошки путоказ и за друге, а поготово за касније ствараоце.

Цветковић је добро запазио слабљење традиционалног патријархалног система вредности, моралних норми и хришћанског учења у међуратном периоду, подстакнуто помодним западноевропским тенденцијама у педагогији, васпитању деце, која су постајала све распуштенија и којој су надасве недостајали адекватни узорци. Зато он посебну пажњу посвећује теми учења и рада, при чему подједнако третира и занате и висококвалификована занимања (*И занай је школа, Друјари, Два друјара*). За њега је важно да деци пренесе да се не стиде било ког поштеног посла, али у неким песмама опева и ситуацију када је одлазак на занат, и незадовољство због тога, јер се жели више, боље, лагодније, резултат неучења, нерада (*Мој савет, И занай је школа*). Због тога је веома обазрив, не жели попут Змајевих епигона, на пример Андре Франичевића, да се деци представља као ригидни учитељ, него се служи пажљиво изабраним примерима, судбинама лирских јунака, духовитим опаскама о нераду, лењости, што су увек пратили особени цртежи, почесто и хумористички стилизовани (Пејчић 2023: 538–539). Тема школовања опевана је кроз различите ђачке згоде, изазове (*Ранко неойранко, Тешко искушење*), као и тешкоће, проблеме (*Писмени задатак, Азбука, Првак, Ко држе учи?*). Све оне су блиске дечјем искуству, било када је реч о покушајима да

се преписује на часу током теста, било када их игра мами да занемаре школске обавезе, а поготово оне ситуације када се деци не учи, јер им је градиво досадно или им је претешко (*Ко држе учи?*). Поетички круг тих песама најбоље заокружује *Дембелија*, објављена у његовој збирци. Изразита хумористичка перспективизација нагло се напушта у поентирајућим стиховима кад се осуда лењости дидактички огољује.

Али знајте, мали моји,
Таква земља не постоји.
Свуда мора да се ради.
А ленштина мре од глади.

Разумљиво је зато што социјална проблематика заузима видно место у Цветковићевој лирици, и јасније је због чега је он у издању изабраних песама и приповедака у књизи, као прву уврстио ону ироничног наслова *Деце радости*. У њој се покреће питање социјалних разлика, наглашених у капиталистичком свету; с једне стране изобиље у понуди, у излозима радњи, а са друге, само реткима су доступна та задовољства. Овом песмом Цветковић настоји да афирмише снагу дечје маште, да у облику компензације предност да духовној страни (игра напољу, прављење Снешка). Пун излог играчака тако постаје повод да се деца радују свим оним што су видели и што ће даље домаштавати у својим казивањима.

У истом реду, социјалне теме му служе и у васпитну сврху – указати, скренути пажњу на сиромашну децу која немају основе потрепштине (обућа, одећа, једнолична и оскудна храна), у којима лирски субјекат некад алудира и на размажену децу, из богатијих кућа. Цветковић, дакле, одбија да ствара неку врсту аркадијског дечјег света, не жели да им живот представља у идеалистичком кључу. Најбоље се тај педагошки приступ уочава кад се упореде на једној страни, рецимо, песме *Да л' ће срећа доћи*, *Захвалан син* и на другој *Друјарице* и *Мајерице*, *Мамина кћи*, Цветковић сучељава супротне примере оскудевања, туге, смерности, захвалности сиромашне и, размажености,

бахатости, незахвалности богате деце. Да би те друге, негативне примере нагласио, он често посеже за управним говором – лирски субјекат се повлачи и препушта говор лирском јунаку. У том правцу иде и у оним песмама социјалног усмерења кад тематизује последице ленствовања, неучења, као у песми *Мој саветі*. У њој лирски субјекат заузима перспективу дечака, па пева из његове позиције, сведочећи на тај начин непосредно о свом искуству. Зато се лирски субјекат повлачи и из коментара са стране, препуштајући цео исказ лирском јунаку.

* * *

Несумњив ауторски ангажман у лирици, ређе се јавља у приповеткама. У свом разноликом поетичком приповедачком опусу Цветковић је дао шири распон тема, од оних инспирисаних историјом (*Краљ Драјушин*), фолклорном традицијом (*Клин чорба*), баснама, бајкама са фантастичним бићима (вилењаци, чаробњаци, кепеци, вештице), па све до оних које на реалистички начин третирају одређене савремене, а у основи свевремене проблеме (Пејчић 2023: 543). За први, најранији, период његовог рада карактеристичне су приповетке писане у прози са јаким ослонцем на усмену традицију и историјске догађаје, наглашене педагошке ноте. Међутим, и у том времену, он пише и тематски самосвојније приповетке, као што је то *Пас*.

Најзначајније, и са поетичког и стилско-реторичког становишта, јесу приповетке настајале од 1931. године. Тада се он упушта у врсту експеримента, који му полази за руком, па пише приповетке у стиху, а веома ретко у прози. Треба подсетити да њима претходе дуже песме наративне структуре, настајале нешто раније, али исте године. Прва такве врсте јесте песма *Зец и лисица*, објављена 22. јануара 1931, и она има карактеристичан поднаслов: *Сџара ѝрича*. За њом је уследила *Клин чорба* (19. фебруар), настала по мотивима народне усмене приповетке, па *Варошанче и сељаче* (23. јул), *Анђео без крила* (17. септембар), *Миркова честіишка* (22. октобар) и др. Прва приповетка у сти-

ху, која има прозну организацију текста, јесте *Пући око села*, штампана је 28. априла 1932. Од тада се ретко враћао писању приповедака у прози.

Једна од њих, писана у прози, која завређује пуну пажњу, јесте приповетка *Спасојева жетива*. Издваја се избором приповедних стратегија и сложеним системом социјално-психолошке мотивације. Она је лако могла бити укључена и у избор приповедака за одрасле, јер је по начину концептуализације ликова и сижејне организације, сродна приповеткама Милована Глишића и Јанка Веселиновића. У њој Цветковић такође посеже за мотивом сиромаштва, спајајући ликове различитог друштвеног статуса (газда, сирота самохрана сељанка са својим младим сином). Покренута су и морална питања, дилеме у вези са границама трпљења недаћа (да ли украсти џак жита од неког ко га има у изобиљу да би се некако преживела зима). Интенција радње иде за тим да се афирмише добротинство, поштење, трпљење и надасве истрајност у томе, због тога је и концептуализација газда Марка хуманија. У једном тренутку Спасоје поклекне, препусти се слабостима стомака, и током ноћи украде/сакрије џак жита, али недуго затим се и покаје и врати га на место. Приповедачки коментари у тим драматичним деловима су сажети; наместо њих, у први план иступа доживљени говор и Спасојев унутрашњи монолог. Самопрегор, одрицање од лошег поступања/крађе и по цену глади на крају је награђено, јер је из прикрајка газда Марко све запазио, и даровао му тај џак, као и богату напојницу.

Међу приповеткама у стиху преовладавају оне чији су јунаци животиње, инсекти, и антропоморфни ликови, које су и данас међу најпопуларнијим Браниним делима (*Тојили се од милине/Врло рејка ѝријовејка*,⁴ *Шумска бајка*, *Зунзарина*

⁴ Прави наслов ове приповетке јесте *Тојили се од милине*, како је и донео у свом избору Б. Ранитовић (1991), потом и Д. Лакићевић (2001). У каснијим издањима као чешћи, данашњем читаоцу познатији, издвојио се наслов *Врло рејка ѝријовејка*, под којим је први пут и штампана у засебном књишком издању 1951. године.

йалайа, Нейослушно йиле, Пуї око села, Сврака йомодарка, Кейеци).

Утицај бајке, басне, изражен је у тим приповеткама са животињама и у онима у којима се спаја животињски и људски свет. Уз то, готово све су обликоване у фантастичком поетском кључу. Антрополошки феномен игре кључни је чинилац сижејног развоја, такође и стилско-језичке равни (игра речима, кованице, издевање имена ликова слагањем именице и глагола). Зато у њима не треба тражити (ни очекивати) реалистичку мотивацију нити строги узрочно-последични сижејни ток.

Необичне радње, динамика њиховог развоја, сложене препреке на које јунаци наилазе, надасве фантастички светови, исприповедани у стиху, немају само забавну функцију. У њима је такође присутна дидактичка нота, сакривена иза развоја радње и нарочито расплета. Рецимо, приповетке *Пуї око села* и *Нейослушно йиле* концепцијом ликова, сижеом, јасно кореспондирају са људским светом, са немирним, радозналим дечјим духом, нарочито са јогунством и опирањем ауторитету родитеља. Нешто наглашеније поуке приметне су у приповеткама *Сврака йомодарка*, *Ко друіоме јаму коїа* и *Милина куца*.

По својој интенцији, обликованом свету у сатиричко-алегоријском кључу, издваја се приповетка *Церекало*. Слављење смеха, хумористичког погледа на свет, какво нам нуди ова приповетка, крајњи смисаони домет има у спознаји стварности. У томе је један од парадокса комике; насупрот тобожњој мргодној збиљи, која је емоционално, а то значи, пристрасно обојена, нуди се комичка дистанца која, лишена емотивне перцепције стварности, омогућава да се она у пуном обиму сазна, протумачи и вреднује. Због тога приповедач рефренски понавља стих: *То је шїо ви нїїе знали, смех вам фали!*

Дечак се појављује ниоткуда, као што некад и изненадна, неочекивана ситуација, уноси забуну, извесни немир, па потом опште задовољство испољено физиолошком и когнитивном реакцијом – смехом. Смех је врста побуне против правила, утврђеног строгог поретка; комика измешта угао гледања на стварност, на утврђени, устаљени поредак. Цветковић инси-

стира на понављању реплике дечака, јер је такав поступак својствен комичким жанровима, али поступак понављања особен је и за дечје когнитивне операције. Дете учи понављајући одређене радње, њега исто тако засмејавају радње које се законмерно понављају. Пуша посећује редом трг, школу, општину, и сваком приликом уноси немир међу туробне грађане Невидиша. Он нарушава устаљени поредак, љути старије грађане својом неозбиљношћу и уједно развеселава децу, учећи старије о виталистичкој и егзистенцијалној вредности смеха.

Цветковићево стваралаштво за децу посебно је препознатљиво по упечатљивим ликовима у приповеткама. Као несвакидашњи јунаци јављају се и кепеци, које је Цветковић преузео из немачке традиције, и прилагодио, посрдио, дајући им српски лик, али не треба заборавити ни српско усмено наслеђе, у првом реду круг прича о слабашним и ниским растом јунацима, попут Биберчета.

Ликови дечака нижег раста и нејаке конституције, редовно занемарени и исмевани од стране вршњака, и околине, Небојша и Чварак, осмишљени су као домишљати и храбри. Њихова смелост, решеност на подвиг, на спасавање заједнице (*Чварак*) последица је дуготрајног омаловажавања и жеље за доказивањем сопствене вредности. Ту треба такође тражити поуку, јер тако конструисаним фабулама Цветковић сугерише деци да се осврну на оно што могу, на вредности које поседују, у чему могу бити успешни и прихваћени. Необични патуљаста хероји и тим својим изгледом блиски су дечјем свету. Снагом воље, вером у себе, они успевају да промене мишљење одраслих, који их прихватају као пуноправне чланове заједнице. Пође ли се даље у тумачењу, није тешко запазити у семантици тих радњи иницијацијске обреде (ругање, исмевање, па привремено издвајање од заједнице, место искушавања, провере способности, успешно савлађивање сложеног задатка, препрека и повратака у заједницу, признавање зрелости).

Антропоморфни ликови попут Ваљушка или Снешка Белића, нису осмишљени само у циљу забаве најмлађих. Очеуђење, поступци понављања уз наглашену непромишљеност ли-

кова, динамични сижејни ток, као и уз минимални утрошак реторичко-стилских средстава, обезбеђује трајност овим приповеткама кроз генерације. Ово су ретке Цветковићеве приповетке у којима јунаци на крају страдају, и то својом кривицом. Ваљушак је мислио да ће и лисицу надмудрити на исти начин као и све претходне противнике, па га она прогута показавши се лукавијом од њега. Три Снешка се толико занесу у игри, у подражавању деце, и људи да, не расуђујући, у кафани поруче и попију топле кафе.

* * *

У Цветковићевом песништву знатан простор има градски миље (облици живота у граду, с тим у вези и отклон од традиционалне патријархалне заједнице, врева улице, трамваји, аутомобили, зграде, улични мангупи) и савремена градска култура са изразитим утицајем масовне културе и медија (радио, биоскоп, вестерн филмови, фудбал). Неретко он таквом урбанизованом модерном свету у песмама супротставља живот села, као здравији и пожељнији за правилан развој деце (*Варошанче и сељаче, Кућа у великом граду, И деца је дио деце, Тешко искушење*), уједно и важан за морални развој. Цветковић се у немалом броју песама подсмехнуо размаженој, бахатој деци, која уживају у изобиљу сваке врсте и која су васпитавана по модерним, либералнијим обасцима, што су се помодно јављали у тзв. елитистичком (део)грађанском слоју.

Иако су у међуратном Београду графити по зидовима зграда били реткост, он је добро наслутио да ће тај начин испољавања дечјег бунта, а не само креативности, као последица слабљења васпитних узора, добити на маху у наредним деценијама. Песме у којима опева те ситуације из градског живота илуструје већим бројем цртежа и оне су поетички ближе стрипу (*По јуџиру се дан њознаје*). Поред тога, дечје забаве у градском окружењу често су засноване на подвалама старијима, и на несташлуцима који некад прелазе границе пристојности (*Наошак њошогак*).

С друге стране, у приповеткама изостају градске теме и елементи градске културе, осим у приповеци *Церекало*. У њима се он определио за фанастични свет нестварних бића, али и за сеоски амбијент (*Пас*, *Сјасојева жетва*, *Чудновати мост*, *Измерили дубину дунара*, *Мишојој*, *Милина куца*, *Алавица Мила*). Такви измештени простори, егзотични за градску децу, били су му погодни за слободно креирање радње и ликова. Свет вилењака патуљака, вештица, баука и др. увек је био популаран код најмлађих читалаца, што је део и традиционалног културног наслеђа. У одређеном броју приповедака живот на селу приказан је као тежак, али и далеко поштенији. Деца немају пуно прилике за игру, већ су принуђена на рад (*Сјасојева жетва*). Бројније су оне приповетке које младим читаоцима приближавају живот на селу као пожељнији, у друштву животиња (*Милина куца*) и такође забаван (*Измерили дубину дунара*).

* * *

Пошто је коначно напустио рад у позоришту 1929, Цветковић се ретко враћао писању драма, и то претежније за децу. Неке су остале у рукопису, а поједине краће једночинке и сцене штампао је на страницама *Полијике за децу*. Издваја се једночинка *Сјари лис и шета лија*, објављена 6. јуна 1935. У њој он полази од мотива лажне смрти мужа и навале просаца. Поступак понављања, карактеристичан и за друга његова дела, овде је нарочито сценски функционалан, јер се заснива на градацијском низању особина просаца (различити украси на реповима), све до оног који би по изгледу могао да наследи старог лиса код тете лије.

Тема искушавања, проверавања љубави супруге, тета-лије, у основи није блиска дечјем свету, али јесте њена основна намера – испитивање границе оданости. Искушавање супружничке верности код Цветковића је театрализовано као комичка игра, успешна подвала. Уз то је и концепцијом ликова (животињски свет) ублажен уводни трагикомички тон експозиције. Поред тога, у радњи су приказани одрасли јунаци, чије

понашање, начин мишљења, стереотипне реплике, упућују на људски свет, на родитеље, комшије и др. Управо на оне особе које деца у игри воле да подражавају (најчешће узимањем одевних предмета и цитирањем карактеристичних исказа). Дакле, и у драмама је Цветковић избегавао стереотипне представе, клишетиране ликове и радње по моделу: како одрасли замишљају дечји свет. Зато је смишљао необичне ситуације, ликове, који могу побудити дечју пажњу.

* * *

Цветковић се још од младалачког периода стваралаштва, у *Ласџи* 1894. и 1895, окреће и стварању уметничких загонетки у стиху. Такође и у неговању овог жанра подстицај и узор му је несумњиво дио Змај. Својим загонеткама, блиским усменој књижевној традицији, Брана је ширио и образовно-педагошке идеје (позивање на знања из граматике, осуда лењости, ђачког немара), али је у првом реду састављао такве проблемске задатке који су били одлична логичка игра за најмлађе. Такође је смишљао загонетке које тематизују православне празнике и народне обичаје. Слично је поступао и у цртању и осмишљавању ребуса, у чијим решењима се неретко крије и поука у духу усмене књижевности (Пејчић 2023: 537).

Читалац загонетке, као ни писац, никад није сам. Увек су заједно онај који загонета и онај ко погађа – одговара. То је наслеђе из доба усмености. Загонетка је дијалог. Понекад њу погађа више људи, обично су то деца, цео разред. Зато у њој има древних колективних елемената игре и забаве, ритуала такмичења у досетљивости, умне храбрости (Лакићевић 2001: 90–91).

У загонеткама Цветковић неретко спаја две логичке слике, а често и два наизглед удаљена појма (бор – роб, рибар – дворана) доводи у значењску везу, при чему се у завршном/поентирајућем стиху некад наглашава хумористичка перцепција, али увек, непосредно или посредно, истиче питање.

Може л' рибар да постане
Од дворане?
Може, само ако знате
Унатрашке да читате?
(сала – алас)

Задатке најчешће поставља на два начина, језичким играма: или тако што тражи читање уназад одређене речи или сугерише додавање и/или брисање појединих слова неког појма. Код њега нису честа директна питања, али су имплицитно садржана у последњим стиховима.

Многе загонетке састављао је тако да уједно афирмише и православну српску традицију (слава, светитељи), историјске важне догађаје, личности (Косовски бој, Милош Обилић, Југ Богдан), посебно да подсећа на географске појмове, као метонимије српског Косова и Метохије (Лаб, Ситница). Он чак успева да постави различите задатке/загонетке за један исти појам (сат, јаје, ваздух, сенка, рукавице и др), и да сваки пут у загонетању укаже на нове смисаоно-логичке везе, уз језичку игру. Највећи број одгонетки (задатака) тиче се школске свакодневице, познатог предметног света, који је очуђен оваквим стиховно-поетским представљањем.

Загонетке имају релативно устаљен строфички и метрички облик. Јављају се краћи (четверци, шестерци) и релативно дужи стихови (осмерци, десетерци), уз комбинацију акаталектичких и каталектичких стихова, а од строфа најбројнији су катрени, уз квинте и секстине.

Треба скренути пажњу да је Брана током 1919. и 1920. године, као сарадник дневног листа *Ејџа*, писао загонетке у стиху, друштвено-политичке оријентације и такође по њима остао упамћен међу савременицима.

Уз загонетке, он је дао и низ драгоцених лирских прилога – поуке у стиху, под заједничким насловом *Ујамџи*. Након неколико таквих, штампаних у *Ласџи* 1895. године, писао их

је у зрелој фази стваралаштва и то у краћем периоду, само од 24. марта 1934. до 31. октобра 1935. године. Касније је објавио још једну – 25. марта 1937. Реч је о краткој форми у облику епиграма или стиховане пословице, у једној строфи, најчешће у катрену, са упечатљивим завршним поентирајућим стихом. Њихове животне поруке не односе се само на децу, већ и на свет одраслих (Пејчић 2023: 537).

Поента у завршном стиху, у сажето датом закључку, обликована је да буде лако памтљива, а пре свега јасна и животно утемељена. Ова Цветковићева стихована форма добрим делом поетички извире из усмених/народних умотворина. Има у тим строфичким облицима и оних које су делимично преобликоване и преузете из његових раније објављених песама.

Поуке у стиху директне су у осуди нерада, наваљалства, бахатости, ленствовања, али и у преносу животних искустава, у запажању појава на које се ређе обраћа пажња. Због тога оне имају општије значење, јер се односе на различите животне периоде. Многе су тако смисаоно-језички обликоване да могу служити не само као подстрек, већ и утеха у неким кризним животним ситуацијама.

Буди вредан, брз кô стрела,
Ленствовања живот гуше,
Јер је лењост глупост тела,
А глупост је лењост душе.

Поуке имају стабилну метричку схему; то су симетрични осмерци у облику катрена. Ретка су одступања и то у правцу симетричног десетерца и строфе – дециме и октаве.

* * *

Широк регистар версификацијских средстава код Цветковића има изразиту семантичку вредност. Она, версификација, уједно и комуницира са дејом перцепцијом, њиховим

доживљајем и тумачењем света, у живим, разиграним сликама, необичним, често хумористичким поређењима и смислом за именовањем појмова из предметног и животињског света (жаба пунигуша).

Пре свега, упада у очи његова изванредно вешта версификација. Рима је толико чиста, непогрешива у акценту и слогу, толико природна и неусиљена да се стиче утисак да је то Бранин уобичајен, свакодневни говор – као да он и не уме другачије да говори. (Ранитовић 1991: 185)

Као и у његовој поезији за одрасле, и овде је веома чест симетрични осмерац трохејске интонације са претежно двосложном, женском, римом. Уз њега, чест је и симетрични десетерац и дванестерац, док су ређи шестерац и седмерац. Немали је број песама правилне смене стихова различите дужине (каталектичких и акаталектичких, као и акаталектичких и полустихова, до цезуре); чешће дванаестераца и шестераца, осмерца и четвараца, као и осмераца и шестераца, а затим и седмераца и шестераца. Такође јављају се и у овим песмама опкорачења, поготово у онима наративног тока, уз употребу директног говора лирских јунака. Синтаксички склопови проширују се до цезуре другог/наредног стиха или понекад и на више стихова.

Мама вели: „Очи сане
Склапа ноћ и тама,
А честитка кад дан сване
Доћи ће и сама“.

Нарушавање изометријске структуре јавља се ређе у приповеткама у стиху (*Зунзарина џалаиша*), што је мотивисано структурално-семантичким разлозима кад долази до промене перспективе, односно приповедног гласа и говора јунака (Радикић 2010: 40).

Од строфа најчешће је користио катрен, ређе терцину и дистих, али се у песмама наилази и на примере сестине, октаве, па и дециме. Рима је код Цветковића нарочито у функци-

ји хумористичког израза (Радикић 2010: 49) и то подједнако у именовану ликову у приповеткама и у песмама (Пејчић 2023: 546–547).

* * *

Бранко Ранитовић је први указао на изузетну уметничку вредност Цветковићеве књижевности за децу, издвојивиши посебно све новине које је он унео.

Али, много су значајније новине које је унео у дотадашњу дечју поезију и ослободио је романтичног баласта, нарочито оног лажног педагошког подучавања и изведених наравоученија. И што је још значајније, он је ту поезију урбанизовао, довео у град, а ако не баш у град оно свакако бар у предграђе. Раскрстио је са лептирићима, поточићима, звончићима и птичицама, разним „чикама“, који су фабриковали такву поезију. Ако је и употребљавао ове деминутиве то је чинио само зато да би иронично разобличио њихову суштину. (Ранитовић 1991: 185)

Не тако давно Драгољуб Јекнић скренуо је пажњу да су нови песници од педесетих година 20. века најпре од Бране учили: „како треба пустити машти на вољу, како се не треба обуздавати у измишљању слика, како их, као и језик, треба проналазити у забораву властитог детињства, како се не треба ослањати на елементе које је ранија поезија изнуђивала, које је, као ритмичност, музикалност, шестослоговност, третирала до бесмисла, како треба тражити упоришта у необичним, деструктивним, хуморним, изнутра извученим, рапавим смисаоно-изражајним средствима“. (Јекнић 2010: 141) Са своје стране, Васа Павковић је запазио да је Брана „она драгоцену ’копча’ која спаја класични Змајев рад на поезији за децу са радом наших савременика, пре свих Душка Радовића и Љубивоја Ршумовића“ (Павковић 1992: 192). Валентина Хамовић у Цветковићевом делу проналази авангардне тенденције и сагледава његово дело као засебну целину (Хамовић 2019: 143–145). С друге стране,

ретки су они који не уочавају у Цветковићевом стваралаштву ништа више од хумора и версификаторске разиграности, музикалности стиха, посредно откривајући да немају разумевање за те вредности песништва за децу. Бора Ђосић за Бранин рад користи низ омаловажавајућих, ничим поткрепљених, израза: шарлатан, дилетант, неорганизован, премаштовит, лакописац, клепало стихова (Ђосић 1965: 23–24). У блажем тону, али истога усмерења, пише и Тихомир Петровић у својој *Историји српске књижевности за децу*. Он најпре истиче да је Брана Цветковић значајно допринео модернизацији песништва за децу, а мало затим одриче његовом делу већу уметничку вредност и актуалност (Петровић 2011: 201–202). Тако ипак не мисли већина проучавалаца, а поготово не најмлађи читаоци и издавачи.

Цветковић не избегава забаву, односно хумористичке песме засноване на одређеној комичкој ситуацији, то и јесте један вид стваралаштва за децу. Међутим, он и у тим песмама посредно учи децу да се стварност може и другачије сагледавати, вредновати у односу на строге моделе које намећу одрасли.

Цветковићева модерност не препознаје се само у развоју нових форми, жанрова, тематско-мотивском регистру, већ и у, што је веома значајно, помереној перспективи опевања дечјег света, у посебном углу из којег прилази/односно улази у дечји свет, као један од дечака, перципирајући дечју емоционалност и интелектуалне погледе као себи блиске, и све то у сталној динамици лудистичког, хуморног, сазнајног и поучног принципа. Зато је био близак свој деци.

Имајући све то у виду, Брана Цветковић се с правом сматра, у најбољем смислу, настављачем дела Јована Јовановића Змаја, али само онолико колико су то и сви каснији песници за децу. Стога је тешко да се по уметничким донетима може поредити, рецимо, Андра Франичевић са Браном (Петровић 2011: 202), јер за разлику од њега, као типичним Змајевим епигоним, Цветковић је развио особени песнички и приповедачки глас, далеко ближе модерним песницима за децу. Душан Радовић, уз њега и Александар Вучо, Мирослав Антић, Драган Лукић, Бранислав Црнчевић, Љубивоје Ршумовић, Милован

Данојлић и други, додатно су развијали и оплеменили ову до скоро занемарену грану књижевности и обезбедили јој угледно место у историји српске књижевности. Они јесу несумњиви представници модерног стваралаштва за децу, али треба бити директан и рећи да им свима претходи Брана Цветковић (Пејчић 2023: 546–547).

Александар Пејчић

БЕЛЕШКА О ПИСЦУ

Бранислав Брана Ђ. Цветковић (1875–1942) родио се, као пето дете по реду, у Краљевом селу (данашње Минићево), код Књажевца, 8/20. новембра, од оца Ђорђа и мајке Љубице (рођ. Протић), родом из Пожаревца. Отац му је био судски чиновник. Са породицом се преселио у Београд почетком 1876. године, на Палилалу. Готово цео живот провео је у својој малој кући у Хиландарској.

У Београду је завршио основну и средњу школу. По завршетку средњошколског образовања, а на препоруку његовог професора, чувеног сликара Ђорђа Крстића, добио је државну стипендију и 1893. уписао је Ликовну академију у Минхену. Упоредо је похађао предавања из режије и глуме код чувеног немачког глумца и редитеља, српског порекла, Јоце Савића.

Завршивши студије сликарства, као и глуме и режије код Ј. Савића, надаље се усавршавао, прво у Народном позоришту, па онда у угледним путујућим позориштима, с којима обилази целу тадашњу Србију. Као врло млад драмски уметник и књижевник (имао је само 24 године), одлучио је да оснује своје позориште. Његово позориште почело је са радом 20. августа 1899. године под називом *Орфеум* и у почетку је изводило представе у хотелу *Балкан*, Ђорђа Пашоне. Потом је 1900. године допунио назив позоришта, преименовавши га у *Бранин орфеум*. Већ наредне, 1901, одлучио се за коначан назив, *Бранино њозоришће*, које је носило све до принудног затварања 1929.

Бранино њозоришће је својом оригиналношћу, актуалношћу, али и уметничким квалитетима разноврсно састављеног програма, убрзо засенило стране орфеуме којих је било у то време у Београду. Он је успео и да већи део редовне публике Народног позоришта придобије за себе.

Упоредо са радом у позоришту (писање, режирање, израда декорација, играње), огледао се и у поезији и у приповедној прози и у есејистици; и био тражени сарадник водећих листова свога доба (*Вечерње новосћи*, *Полиџика*, *Правда*, *Мали журнал*, *Штампа*, *Трибуна* и др). Почетком 20. века Цветковић се јавља и као покретач неколико кратковекних хумористичких листова од којих је најпознатији и по уређивачком концепту веома запажен – *Сатиир* (1902–1903).

Када је избио Балкански рат, мобилисан је и прикључен Санитетском одељењу. У кратком времену мира, поново отвара своје позориште, које је радило до јула 1914. После слома 1915. године са супругом Катарином – Кајом, глумицом, прешао је Албанију. На Крфу га је влада именовала за инспектора војничких позоришта. Ту је и изводио свој прозоришни програм за војнике и избеглице.

Након ослобођења, успео је да, после скоро деценије активног залагања, оснује глумачко удружење тада названо Удружење глумаца С. Х. С. (1919). Најпре је био његов потпредседник а потом и председник (1921–1923). У то време био је и управник Народног позоришта у Скопљу (1921–1922) и Српског народног позоришта у Новом Саду (1922–1923). Потом је обновио рад свога позоришта 1926, и оно је радило само до 20. октобра 1929. године, када је напустио сцену због цензуре. Тада се посветио стваралаштву за децу и постао верни сарадник *Полиџике*, али није занемарио ни рад на сатири. Био је један од оснивача *Ошишаној жежа* 1935, у којем је редовно објављивао песме, рапорте, приповетке и епиграме све до априлског слома 1941.

Међу савременицима остао је најпрепознатљивији по свом надимку – Брана. Тако се у свим приликама представљао, а тако су га искључиво сви ословљавали, чак и у писмима. По популарности код позоришне и читалачке публике, кад је реч о хумористичко-сатиричкој литератури, од савременика једино му је био раван његов венчани кум, Бранислав Нушић.

Прве радове за децу, у часопису *Ласџа* (1894–1897), потписивао је са *Браца Брана*, и тај првобитни потпис остао је присутан код деце, и делу јавности, и у наредним деценијама. Тако

је 2. јануара 1926. године основано хумано удружење „Браца Брана“, чиме је одато посебно признање Брани за целокупан његов рад на пољу литературе за децу. Он је био и покровитељ тога удружења, које је деловало до 1941.

За време нацистичке окупације није желео да учествује у раду београдских позоришта нити да објављује. У рану јесен 1942. године открива тешко обољење јетре. Умире у својој кући, у Хиландарској, бр. 34, уочи своје крсне славе, 20. новембра. Сахрањен је на Новом гробљу уз државне почести.

Добитник је више признања и одликовања: *Бели орао*, *Таковски крст*, *Свети Сава IV реда*, *Свети Сава V реда*, *Крст Милосрђа*, *Данилов орден*, *Бели лав* (чехословачки орден), *Албанска сјоменица*, руски *Црвени крст*, руска *Рајна сјоменица* и других признања хуманитарних и патриотских друштава.

Није имао деце. Надживела га је супруга Каја (преминула 1952), као и сестре Даринка (преминула 1946) и Лепосава (1958), и млађи брат Добривоје (преминуо 1958).

Највећи део Цветковићевог веома обимног и разноврсног књижевног рада остао је расут у дневним листовима, часописима и посебно у рукописима.

Брана Цветковић је био веома образован и изузетно вредан, а одликовала га је и лакоћа стварања. Био је наклоњен различитим уметностима, као и различитим књижевним родовима. Писао је песме, приповетке, комедије и драме, епиграме, анегдоте, афоризме, фељтоне, есеје, израђивао карикатуре, сценографију за позоришне представе, сликао... Био је и глумац и редитељ и управник свог позоришта – несвакидашњи мултимедијални уметник којег је дала српска култура.

А. П.

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР

<i>Александар Пејчић: Стваралаштво за децу</i>	
Бране Цветковића	7

БРАНИНЕ ИГРАРИЈЕ

ПЕСМЕ

(Књига)

Дечје радости	35
Птичја туга	37
Мудра мазга	38
Симиња азбука	40
Дембелија	42
Варошанче и сељаче	44
Анђео без крила	46
Миркова честитка	48
Ранко неопранко	53
Птичја молба	56
Приповетке	58
Прича о малом Петку чаробнику	58
Прича о ваљушку	61
Зунзариња палата	65
Ко другоме јаму копа... ..	68

ИЗВАН ЗБИРКЕ

Песме

Вредна Нада	73
Молитва	74
И занат је школа	75
Не ради што не умеш	76
Мој савет	78
По јутру се дан познаје	79
Зец и лисица	81
Маче и пуж	84
Сан малог Мила	86
Писмени задатак	87
Зечић и зец	89
Освит Божића	91
И деда је био дете	93
Азбука	96
Нула и јединица	98
Божји дар	100
Тешко искушење	102
Жабац и рода	104
Наopak погодак	106
Јецина жеља	107
Добра зима	108
Птичји добротвор	109
Поплава	111
Сусрет	113
Коло у шуми	114
Матора беба	115
Мецина жалба	116
Да л' ће срећа доћи?	118
Није секи лако	119
Пут око света	121
Мајмунчетов јед	122
Унука и бака	123
Његов ручак	124
Два плашљивца	126
Све је лепо – ама као дође мама!	125

Верна стража	128
Другарице и материце	130
На дејој представи	131
Календар за Нову годину	132
Секини колачи	133
Захвалан син	134
И он ће се поновити за Врбицу	135
Радозналко	136
Почетак	138
Мали радник	139
Растанак	140
Свети Сава	141
Првак	142
Ускрс без печења	143
Мали вештаци	144
Не радуј се туђем злу	145
Несрећан случај	146
Позориште	147
Зимска помоћ	148
Мика „Брља“	149
Мамина кћи	150
Искрено дете	151
Кратка прича	152
О Божићу пре Божића	153
После Божића	155
Кућа у великом граду	156
Ко брже учи?	157
Два лењивца	158

ПРИПОВЕТКЕ

Пут око села	161
Шумска бајка	163
Непослушно пиле	166
Чварак	169
Спасојева жетва	172
Сврака помодарка	176
Баба Соса, баук Ћоса и два дечка помалечка	180

Баук, паук и кепец Небојша	182
Милина куца	185
Кепеци	187
Церекало	190
Топили се од милине	193

ДРАМА

Стари лис и тета лија	199
---------------------------------	-----

ЗАГОНЕТКЕ

[Реч двосложна, име књиге]	205
[Једносложна реч је ова]	205
[Једна птица]	206
[Ђаци траже помоћ моју]	206
[Име једног слатког плода]	206
[Читај спреда, три су слова]	207
[Шта је ово ко ће да се сети]	207
[Уз упитну заменицу]	207
[Може л' рибар да постане]	208
[Ова реч је стиду слична]	208
[Од имена рајске, прве жене]	208
[Шта је ово: нема ноге]	209
[Твоје очи увек виде]	209
[Нема зубе ни ко дека]	209
[Шта је то што стално иде]	210
[Бела и у боји]	210
[Дугуљасто тело глатко]	210
[По ваздуху бежи]	211
[Не видиш ме мада се не кријем]	211
[На осмицу личи мати]	211
[Некад сам млад и чио]	212
[Сјајнија сам од сребра и злата]	212
[Шта је ово, чик погоди]	212
[Напред стоје двоје]	213
[Многе речи ређам, слажем]	213

[Увек слуша туђе речи]	213
[Лака је зацело]	214
[Коме ТО у глави стоји]	214
[Нежна је и смерна]	214
[Има нешто што сви желе]	215
[Лепо дрво, право, јако]	215
[Укус сласти, мирис цвета]	215
[Шта је ово, хоће л' моћи ико]	216
[Заменици кад се дода]	216
[Једно брдо које спада]	216
[Кад се уз „грам“ и „ат“ дâ]	217
[У три речи по три слова]	217
[Јужна воћка, није ретка]	217
[Лав са гривом дугом]	218
[Не видиш га, ал' га знаш]	218
[Потребна је ђаку сваком]	218
[Двапут по две ноге бројим]	219
[Није тешко ко погоди]	219
[Да л' ћеш знати]	219
[Ово могу сви да реше]	220
[Да добијеш једну птицу]	220

ПОУКЕ
(УПАМТИ)

Савет	223
[Буди вредан, брз кô стрела]	223
[Стрпљење је душа рада]	223
[Ко те хвали или куди]	224
[Нек те пецка ко год хоће]	224
[Кад истину правда тражи]	224
[Ко учи да би живео]	225
[У животу две су важне ствари]	225
[„Имао сам“, каже ко не штеди]	225
[Да би дао крупно дело]	226
[Све што имаш што се цени]	226
[Да би могли стићи]	226

[Кад што почнеш, па не иде]	227
[Ко сам себи срећу скује]	227
[Ко се узда у другога]	227
[За оне што раду стреме]	228
[Пут живота, док нас води]	228
[Боље да те мудри куде]	228

НАПОМЕНЕ

Напомена о издању	231
Селективна библиографија	233
Литература	245
Речник мање познатих речи	247
<i>Белешка о њисцу</i>	251

Брана Цветковић
БРАНИНЕ ИГРАРИЈЕ

Издавач
СРПСКА КЊИЖЕВНА ЗАДРУГА
Београд, Краља Милана 19

За издавача
Душко Бабић

Главни уредник
Драган Лакићевић

Корице
Радомир Милић

Графички уредник
Петра Станисављевић Бур

Штампа
ТЕРЦИЈА
Бор

ISBN 978-86-379-1535-5